

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

Diplomová práce

REFLEXE MÉDIA FOTOGRAFIE

Tereza Benešová

Plzeň 2021

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

Katedra výtvarného umění

Studijní program Výtvarná umění

Studijní obor Multimediální design

Specializace Užitá fotografie

Diplomová práce

REFELEXE MÉDIA FOTOGRAFIE

BcA. Tereza Benešová

Vedoucí práce: prof. Mgr. Štěpán Grygar

Katedra výtvarného umění

Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2021

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara
Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **BcA. Tereza BENEŠOVÁ**
Osobní číslo: **D18N0056P**
Studijní program: **N8206 Výtvarná umění**
Studijní obor: **Intermediální tvorba, specializace Užitá fotografie**
Téma práce: **REFLEXE MÉDIA FOTOGRAFIE**
Zadávající katedra: **Katedra výtvarného umění**

Zásady pro vypracování

Možnosti a přesahy média fotografie. Výstupem může být i videoinstalace.

Tvůrčí záměr: Toto téma jsem si vybrala, protože mě zajímá kombinování fotografie s dalšími médii.

Způsob realizace: K realizaci budu používat více fotoaparátů. Chci experimentovat jak s analogovým tak s digitálním fotoaparátem.

Cíl: Mým cílem je prozkoumat možnosti fotografie jako média a současně se naučit ji kombinovat s dalšími médii, např. videem.

Předpokládaný charakter výstupu: Minimálně 10 fotografií doplněných videem (pohyblivým obrazem).

Rozsah průvodní zprávy: Minimálně 10 normostran.

Rozsah teoretické části: **min. 10 normostran textu**
Rozsah praktické části: **vyplyne ze zpracování DP**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

COTTON, Charlotte. *The Photograph as Contemporary Art*. Third edition. Londýn, Thames Huston, 2014, ISBN 978-0-500-20418-4.
CAMPANY, David. *Art and Photography*. Londýn: Phaidon, 2003. ISBN 978-0714863924.
CÍSAŘ, Karel. *Co je to fotografie?* Praha: Herrmann a synové, 2004. ISBN 80-239-5169-6.
NYKVIST, Sven a Bengt FORSLUND. *Úcta ke světlu: o filmu a lidech v rozhovorech s Bengtem Forslundem*. Praha: Paseka, 1999. ISBN 80-7185-268-6.

Vedoucí diplomové práce: **Prof. Mgr. Štěpán Grygar**
Katedra výtvarného umění

Oponent diplomové práce: **Doc. Mgr. Michaela Thelenová**
Děkanát

Datum zadání diplomové práce: **29. května 2020**
Termín odevzdání diplomové práce: **30. dubna 2021**

LS.

Doc. akademický malíř Josef Mištera v.r.
děkan

Mgr. Jindřich Lukavský, Ph.D. v.r.
vedoucí katedry

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci vypracovala samostatně a nejedná se o plagiát.

Plzeň, duben 2021

.....

podpis autora

Děkuji panu prof. Mgr. Štěpánu Grygarovi za laskavé vedení a odbornou pomoc při tvorbě mé diplomové práce. Každá konzultace moji práci posunula a dál směřovala k novému, širšímu pohledu na celý projekt.

Za cenné rady a další inspirace děkuji i panu MgA. Vojtěchu Aubrechtovi.

Obsah

1. Mé dosavadní dílo v kontextu specializace	7
2. Téma a důvod jeho volby, cíl práce.....	9
2.1 Téma a důvod jeho volby	9
2.2 Cíl práce.....	12
3. Proces přípravy, proces tvorby	12
3.1 Proces přípravy.....	12
3.2 Proces tvorby.....	14
4. Popis díla; Technologická specifika; Přínos práce pro daný obor.....	17
4.1 Popis díla	17
4.2 Technologická specifika	20
4.3 Přínos práce pro daný obor (Závěr)	21
5. Seznam použitých zdrojů.....	22
5.1 Knižní a periodická literatura	22
5.2 Internetové zdroje	22
6. Resumé.....	24
7. Seznam příloh	25

1. Mé dosavadní dílo v kontextu specializace

Jako dítě rodičů, kteří nejsou umělci, jsem si neuvědomovala plný rozsah významu fotografie. Měla jsem pocit, že fotografie je to, co dostanu ve škole po třídním focení, co si můžu prohlížet, abych se dozvěděla, jak vypadali moji předkové, co zaznamená vývoj od novorozence k dospívající bytosti, co zpestří časopis barevnými obrázky. Když jsem pak v deseti letech dostala svůj první fotoaparát, nepřemýšlela jsem nad smyslem či kompozicí obrazu. Fotila jsem to, co se mi líbilo. Někdy jsem objekt vyfotila víckrát, abych měla sérii. Fotografie k sobě sice ladily, ale neměly žádnou hlubší myšlenku. Chtěla jsem víc a to „víc“ jsem začala hledat. Začala jsem se zajímat o umění a uvědomila jsem si, že krása a moc umění spočívá ve schopnosti oslovovat další lidi. Umění jako posláním. Umění jako součástí naší kultury, kultury lidstva. Umění nás učí. Fotografie hlavně dokumentuje svět kolem nás, jeho objekty, události. Pokud chceme něco jiného, můžeme ostatním ukázat „náš“ svět, ten, který máme v hlavě, ve svých myšlenkách. S tím si pak můžeme pohrát díky postprodukcí, vhodnému vybavení nebo třeba materiálu, na který tiskneme. V postprodukcí můžeme vytvořit cokoli, co chceme. To mě zaujalo a v prvních letech na „Sutnarce“ jsem se sama začala vzdělávat v postprodukcí (kurzy Stanislava Petery) a začala ji hojně využívat na svých fotografiích. Mé fotomontáže byly zprvu neurovnané, kýčovitě bohaté, ale myslím, že se staly prvním schůdkem k mému minimalismu.

Důležitým momentem v mé tvorbě byla semestrální práce „Inspirace Sutnarem“. Miluji Sutnarovy koláže/malby s názvem „Venuše“. Jsou to siluety žen, které Sutnar dotvořil podle skutečných fotografií modelek do barvami hýřících plakátů. Z vlastních fotografií ženského těla jsem podobným způsobem zpracovala jeho vybrané části. Sutnar ve svém díle využívá geometrii, má skvělou, propracovanou kompozici. Právě v jeho tvorbě jsem si našla svůj základ, svoji osobní inspiraci.

„Minimalistickou éru“ jsem začala v zimním semestru třetího ročníku bakalářského studia. V té době jsem byla na studijním pobytu v portugalském Portu (program Erasmus), nádherném přímořském městě. Nedostali jsme žádné konkrétní zadání pro naši klauzurní práci, což je prý na portugalských uměleckých školách běžné. Téma si musel každý student

vymyslet sám. Na to jsem tehdy nebyla zvyklá a ta úplná „volnost“ byla pro mě překážkou. Musela jsem si uvědomit, co mě baví a co chci svým projektem říct. Začala jsem víc vnímat věci a lidi kolem sebe. Byla jsem v pro mě neznámém městě, neznámé zemi. Co je v Portugalsku jiné než v České republice? První, co mě napadlo, bylo zcela banální: V Portugalsku často fouká od moře silný vítr. Není jen silný, ale je i „nepředvídatelný“. Toužila jsem ho zachytit. Ale jak, když vítr nevidíme? Vidíme ohýbající se stromy, vířící písek, nebo ho cítíme na tváři, ve vlasech. Jak obrazem zachytit jeho pohyb a sílu? Ano, světlo! Když necháme závěrku dostatečný čas otevřenou, tak nám světlo vytvoří kresbu. Chtěla jsem, aby vítr sám vytvořil svoje dílo. Na tenkou větvičku jsem pověsila vánoční světýlka a každý den jsem po dobu několika hodin dokumentovala prostřednictvím pohybu světla efekt větru. Sestavila jsem tak sérii dvaceti fotografií, kde jsem tento prostý děj (s bohatým fyzikálním podkladem) zaznamenala.

Od té doby jsem se snažila, aby každý můj koncept byl spojen s vědeckou teorií, která ho ukotví. Příkladem byla moje další klauzurní práce, ve které jsem se inspirovala angiografií, vyšetřením, které se provádí u pacientů po mozkové příhodě. Lékař vpíchne do žíly kontrastní látku - „barvivo“, které na rentgenovém snímku odhalí přesné místo krevní sraženiny, tu se pak může podařit cíleně odstranit. Práci jsem nazvala anglickým „Stroke“. Využila jsem dvojího významu slova, stroke znamená „mozková mrtvice“, ale i „tah štětce“. Na fotografiích jsem zobrazila různé délky, tloušťky, druhy tahů štětce, které symbolicky prezentovaly angiograficky zobrazené cévy.

2. Téma a důvod jeho volby, cíl práce

2.1 Téma a důvod jeho volby

Téma „Reflexe média fotografie“ jsem zvolila proto, že jsem se v posledním roce začala zabývat programováním, konkrétně generative art a celkově experimentováním v programování a umění. Code art nebo generative art jsou vizuální experimenty, které jsou generovány kódem. Věděla jsem, že k tématu je možnost vytvořit video, těšila jsem se na spojení naprogramované projekce s fotografiemi.

Téma mě zavedlo ke knize „Ubat se k smrti“, jejíž autor Neil Postman byl významný mediální teoretik. V knize vyjadřuje svůj skeptický pohled na směr vývoje mediální sféry. Fotografie podle něj prezentuje svět pouze jako objekt, je podle něj médiem, které umí komunikovat jen o něčem konkrétním, prezentuje vždy něco konkrétního. Postman vyzdvihuje jazyk, které nám ukazuje svět jako myšlenku. Fotografie neumí pojednávat o neviditelném. Slova a věty nám naopak předkládají myšlenku, kterou si každý podle své fantazie nějak rozvede a zhmotní. Můžeme vyfotografovat jen konkrétního člověka. I když řeknu, že na fotografii je „člověk“, tak je to vždy nějaký konkrétní člověk. Když napíšu slovo „člověk“, tak nikdo nepozná, kdo konkrétně to je. Postman cituje Gavriela Salomona: *„Obrazy je třeba rozpoznat, slovům je nutné rozumět“*. Opět vyjadřuje to samé: Fotografie předvádí svět jako objekt, zatímco jazyk jako myšlenku. Podle Susan Sontag: *„Pokud přijímáme svět tak, jak jej zachycuje fotoaparát, znamená to, že jej známe“*.¹

Myšlenku rozumím a nerozporuji ji, ale pouze v kontextu se skutečností, že Postman knihu napsal v roce 1985. Vrátime-li se v paměti ke jménu Louis-Jacques-Mandé Daguerre, tak víme, že vynalezl první metodu fotografování. Méně lidí už ví, že cílem Daguerre bylo „naklonovat“ přírodu. Daguerre chtěl ke svému novému vynálezu přitáhnout pozornost investorů, a tak v roce 1838 řekl: *„Daguerrotypie není jen nástroj k vykreslení přírody... umožňuje jí, aby se mohla reprodukovat.“*² Hodnotil, že fotografie znamená pro vizuální

¹ POSTMAN, N. Amusing Ourselves to Death, Methuen, Velká Británie. 1985, s. 85. ISBN 978 0413 40440 4.

² POSTMAN, N. Amusing Ourselves to Death, Methuen, Velká Británie. 1985, s. 85. ISBN 978 0413 40440 4.

zkušenost totéž, co znamenal tiskařský lis pro psané slovo. Daguerrotypie se ale nemohla vyrovnat knihtisku. Neuměla totiž vytvořit více kopií. To se podařilo až Williamu Talbotovi, který vynalezl proces, jímž se dalo z jednoho negativu pořídít libovolné množství pozitivních snímků. Tedy byl možný tisk fotografií. I název “fotografie” znamená doslova “psaní světlem”. Toto slovo poprvé použil astronom sir John F. W. Herschel.

Kolem roku 1960 pronikla fotografie do všech koutů kultury. Umělci začali ignorovat hierarchii mezi médii. Andy Warhol a Vito Acconci si oba vybrali pro své koncepty fotoautomat. Ve fotoautomatu nafotili své vlastní portréty, aby odhalili sami sebe při fotografování. Andy Warhol řekl: *“Pokud chcete vědět vše o Andy Warholovi, prostě se podívejte na povrch: Mého obrazu a mě. Tady jsem. Nic není skryto.”* (obr. 1). William Anastasi vyfotografoval polaroidovým fotoaparátem obrazy v zrcadle, následně těmito fotografiemi zrcadlo polepil a fotografoval obrazy znovu (obr. 2). Tito fotografové tak odstranili velkou propast mezi objektem, fotografem a samotnou fotografií a rozšířili její využití za hranice do té doby nejpopulárnější reportážní fotografie.

V 70. letech si začali umělci jako Sherrie Levine a Richard Prince přivlastňovat fotografie jiných fotografů a prohlašovali je za své. Levine v jednom z jejích projektů dokonce jen vyfotografovala fotografie Walkera Evansa z jeho katalogu a potom je sama vystavila. Levine byla obviněná z feministického útoku na patriarchát a autoritu, kritiku umění a naznačování smrti modernismu. Tato apropriace Evansových fotografií se stala jedním z nejdůležitějších děl postmoderny. Prince zase ořízl z reklamy na cigarety všechny nápisy a získal tak fotografii, která vypadala jako krásné umění. Na fotografii je sluncem opálený, urostlý bílý muž s kloboukem jedoucí na koni – to byl symbol Ameriky. Když divák vidí fotografii, tak věří tomu, co vidí. Věří tomu, že fotografie zobrazuje realitu té doby. Prince ale vytvořil fikci, která měla prodat cigarety.

Dnes je fotografie všude kolem nás a každý může fotit. Stačí nám chytrý telefon s fotoaparátem. Když chceme fotografie ukázat přátelům, nemusíme je vyvolávat nebo tisknout. Stačí je poslat na jejich chytrý telefon. Je to otázkou pár vteřin. Každý si může

vybrat, čím bude fotit. Zůstane u analogového či digitálního fotoaparátu, nebo bude fotit telefonem?

Slavný sémiolog, estetik, filosof a spisovatel Umberto Eco napsal článek pro italský týdeník L'Espresso. Říká v něm, že sám přestal fotografovat, protože se tím připravoval o prožitky, že lidé používají „mechanické oko“ na úkor vlastního mozku. *„Při mnoha příležitostech jsem vyprávěl, jak jsem přestal fotografovat v roce 1960, po cestě po francouzských katedrálách, kdy jsem dělal obrázky jako blázen. Po návratu jsem měl sbírku velmi skromných fotografií, ale nevzpomněl jsem si na to, co jsem viděl. Odvrhl jsem fotografický přístroj a při příštích cestách jsem zaznamenával vše, co jsem viděl, jen svou myslí. Na památku, a spíše pro druhé než pro sebe, jsem kupoval ty nejlepší pohlednice.“* Eco dále popisuje událost, kdy přednášel na akademii a jedna paní ho neustále fotografovala s bleskem, což mu bránilo ve čtení poznámek. Když ji napomenul, byla velice dotčena. *„V obou případech je syndrom elektronického oka srazil z člověčí úrovně, na kterou si snad dělali nárok: prakticky neměli zájem o to, co se říkalo, chtěli jen událost zaznamenat, aby ji snad umístili na YouTube. Neměli zájem pochopit to, co se říkalo, ale jen chtěli zachytit svou kamerou či fotoaparátem to, co mohli vidět vlastníma očima. Toto využívání mechanického oka na úkor mozku zřejmě duševně poznamenalo rovněž lidi jinak civilizované. Odcházejí z dějiště události, jíž byli přítomni, s jakýmsi obrázkem, ale bez jakéhokoli ponětí o tom, čemu byli přítomni. A jestliže jdou do světa, aby fotografovali všechno, co spatří, jsou zjevně odsouzeni k tomu, aby zapomněli to, co jen den předtím zachytili.“³*

Umberto Eco v článku vyjadřuje názor, že fotografování připravuje fotografující o paměť, prožitky, i sebe samotné.

Krátce nato jsem četla článek o Alzheimerově nemoci: *„Alzheimerova choroba je neurodegenerativní onemocnění mozku, při kterém dochází k postupné demenci. Dochází k nevratným změnám na mozku a zhoršení kognitivních funkcí, jako jsou myšlení, paměť a úsudek. Jde o nejčastější typ demence. V raném stádiu dochází k poruchám paměti, časové dezorientaci, známám deprese, úzkosti a dalším snadno přehlédnutelným příznakům. Ve*

³ ČTK. Umberto Eco: Kamery a fotoaparáty nás připravují o prožitky, Týden 2012 [cit. 13.2.2021].řr
Dostupné z: https://www.tyden.cz/rubriky/kultura/umberto-eco-kamery-a-fotoaparaty-nas-pripravuji-o-prozitzky_242204.html?showTab=nejctenejsi-7

*středním stádiu onemocnění se prohlubují poruchy osobnosti, člověk přestává být schopen vykonávat běžné aktivity, obtížně komunikuje a je zmatený. V pozdním, posledním stádiu dochází k poruchám příjmu potravy, rozpoznání blízkých osob, úplné ztrátě soběstačnosti a rozkladu celé osobnosti. Onemocnění je smrtelné, lékaři dokážou pouze zpomalit jeho průběh. Přesná příčina onemocnění není známa.*⁴

Tu paní, která fotila Eca, asi vůbec nenapadlo, že by mu to mohlo vadit. Ani její reakce nebyla přiměřená. Že by ztráta racionálního úsudku? Změna nálady a chování? Ne, paní, která Eca bez dovolení fotila, zřejmě neměla Alzheimerovu nemoc. Pravděpodobně jen nepřemýšlela, že by její konání mohlo někomu vadit. „...*Dominujícím příznakem Alzheimerovy nemoci je ztráta paměti...*“. Eco klade velký důraz na to, že pokud jdeme někam s úmyslem, že budeme fotit vše, co spatříme, tak nás to odsuzuje k tomu, abychom zapomněli, co jsme tam viděli. Respektuji názor Umberta Eca, ale přece mám potřebu ukázat ještě druhou stranu mince. Proto jsem jeho názory na fotografování a paměť spojila s příznaky u Alzheimerovy nemoci. To se stalo inspirací mého konceptu, to mu dalo strukturu a řád.

2.2 Cíl práce

Cílem mé práce je:

- Zkoumat přesahy fotografie.
- Ukázat možnou roli fotografie jako stimulátoru fantazie a představivosti diváka.
- Propojit umění s vědou, zákeřnou nemocí, a tu pomocí tvorby další cestou dostat do povědomí širších skupin veřejnosti.
- Předvést roli fotografie jako možného média pro koncept mindfulness.
- Dokázat, že i pacienti s Alzheimerovou nemocí mohou mít zachovanou představivost, že fotografie v nich může probudit fantazii a uměleckého ducha.

⁴ BEDNARČÍK P. Alzheimerova demence – Alzheimer, Biomag 2020 [cit. 13.2.2021]. Dostupné z: <https://www.biomag.cz/alzheimerova-demence-tzv-alzheimer/>

3. Proces přípravy, proces tvorby

3.1 Proces přípravy

V rámci přípravy diplomové práce jsem přečetla knihu Neila Postmana „Ubavit se k smrti“ (viz výše). Postman mě svými myšlenkami o slovu a fotografii dovedl k možnosti kódování uměleckého díla. Vyhledala jsem si umělce, kteří tento způsob tvorby využívají. Zaujala mě tvorba Joshua Davise. Davis spolupracuje s dalšími umělci na tvorbě videoklipů, světelných show atd. Tvoří generative art, které převádí do videa a následně do projekce. Další inspirací mi byl Adam Fuss a zejména jeho fotografie s názvem „Now!“ (obr. 3). Tento konkrétní fotogram zaznamenává energii a čas víc než jakoukoliv hmotu. Fuss naplnil mísu vodou, na hladinu položil fotografický papír a na něj nalil vodu z vědra. V momentě, kdy se nalitá voda spojila s papírem - „právě teď!“, osvítil papír zábleskem. Fotografie mi připomíná spíše výbuch v krajině než šplouchnutí vody. Většina Fussových fotografií jsou pokusy se světlem a materiálem, které následně tvoří abstraktní obrazy. Téma a celkově způsob, kterým Fuss pracuje, mě přivedl k blogu a online knize „John Suler's Photographic Psychology: Image and Psyche“. Suller píše o mindfulness ve fotografii a psychologii fotografie. Mindfulness je moderní metoda osobního rozvoje, termín můžeme volně přeložit jako všímavost, duchapřítomnost nebo bdělá pozornost. Jde o stav přítomnosti mysli, kdy si uvědomujeme, co a proč právě teď děláme, věnujeme činnosti pozornost (být „tady a teď“). Důležité je nezabíhat do hodnocení dění, vnímat ho všemi smysly, uvědomovat si ho a zbytečně ho nerozvádět. Použijeme-li teorii mindfulness ve fotografii, je to jako první podívání se na něco, co jsme reálně viděli už tisíckrát. Doma máme všichni věci, které už ani nevnímáme. Když jedeme na zahraniční stáž a potom se vrátíme domů, tak najednou zaregistrujeme některé z těchto každodenních věcí, na které naše oko předtím bylo zvyklé. Přesně takto spousta fotografů pořizuje své snímky. Jdou se projít do lesa, nasávají jeho vůni, dívají se kolem sebe, vidí každý list, na jazyku jako kdyby cítili jeho chuť, poslouchají šum kolem sebe a zpívání ptáků. Používají všechny své smysly. Chtějí tuto atmosféru zachytit svým fotoaparátem, a tak začnou fotografovat. Není to focení bez rozmyslu. Je to právě „mindfulness fotografování“. Tento fotograf moc dobře ví, co a proč to fotí. Jeho fotografie

často působí abstraktně, protože byl tak otevřený světu a všem smyslům, že na fotografiích jsou často fragmenty, rozmazané části apod. Pro každého diváka mohou mít jiný význam, jejich atmosféra může na každého působit různě. „*U pacientů s mírnou kognitivní poruchou⁵ studie prokázala, že meditace zlepšila kognici⁶ a pozornost. Další studie u pacientů s mírnou kognitivní poruchou nebo středně těžkou Alzheimerovou chorobou naznačila, že osm týdnů Kirtan Kriya, další meditační techniky využívající řadu zvuků, zlepšilo některé aspekty kognice.*“⁷

Teoretické informace o Alzheimerově nemoci jsem čerpala zejména z webu <http://www.alzheimer.cz/> a z knihy „*Mozek a jeho člověk, mysl a její nemoc*“, kterou napsali odborníci z Národního ústavu duševního zdraví.

V samotném stylu fotografií jsem navázala na svoji předchozí tvorbu, na převádění malby do fotografie. Tematicky byly mé projekty zaměřené na lidské tělo a mysl. Ve své diplomové práci jsem spojila umění s Alzheimerovou nemocí. Patří mezi nemoci, při kterých primárně dochází ke změnám na mozku, ke změnám, které navenek nevidíme. Člověk s Alzheimerovou nemocí na první pohled nevypadá jako nemocný, nemoc se projeví až při komunikaci s ním, při jeho hlubším pozorování. Tuto myšlenku jsem chtěla dostat do svých obrazů – fotografií, propojit umění s nemocí a zvýšit povědomí veřejnosti o ní.

MoMA – Muzeum moderního umění v New Yorku nabízí program zaměřený na pacienty s Alzheimerovou nemocí a jejich pečovatele. Program nabízí přizpůsobené prohlídky sbírek, návštěvníci jsou provázeni speciálně vyškoleným personálem. Cílem projektu je zvýšit povědomí o Alzheimerově nemoci, poskytnout dalším organizacím, které chtějí pomáhat, materiály a vědomosti, a samozřejmě zlepšit život samotným pacientům. Program vypadá tak, že průvodce vybere téma prohlídky (např. Moderní portrét, Ženy v umění, Opravdové a smyšlené světy), šest děl, které odpovídají vybranému tématu, postup, ve kterém bude

⁵ Člověk s mírnou kognitivní poruchou má s pamětí o něco větší potíže, než odpovídá jeho věku, nesplňuje ale ještě kritéria pro diagnózu demence.

⁶ Kognice, kognitivní funkce: Poznávací funkce, kterými člověk vnímá svět kolem sebe i uvnitř sebe, patří sem paměť, řeč, pozornost, rychlost myšlení, plánování, rozhodování aj.

⁷ MCKEEHAN N. Meditation – its effect on cognition and general well-being, AlzDiscovery 2020 [cit. 10.3.2021]. Dostupné z: <https://www.alzdiscovery.org/cognitive-vitality/blog/meditation-its-effect-on-cognition-and-general-well-being>

obrazy představovat, otázky pro návštěvníky a nakonec aktivitu, která je zaměřena na dané téma.

Abstrakce se vymyká myšlence jak Neila Postmana, tak i Umberta Eca. V abstraktní fotografii je vizuální obraz, který nás nevede k asociaci se skutečným objektem. Obraz „něčeho“ je vytvořen pomocí fotografického vybavení, postupu focení, postprodukcí i materiálu, na který je fotografie vytištěná. Fotografie nám ukáže jen fragment z celkového přirozeného kontextu a náš mozek tak zmate. Lidé s Alzheimerovou nemocí mají problémy s abstraktním myšlením. *„Abstraktní myšlení je schopnost porozumět skutečným konceptům, jako je svoboda nebo zranitelnost, které však nejsou přímo spojeny s konkrétními fyzickými objekty a zkušenostmi.“*⁸ Abstraktní myšlení je něco jiného než abstrakce v umění, ale v jistém slova smyslu to vzájemně souvisí. Je tedy člověk s Alzheimerovou nemocí schopen pochopit abstraktní umění? Může abstraktní umění podnítit jeho fantazii?

Součástí mé práce je neonová trubice. Většina umělců používá neon, protože je výrazný a pomáhá jim upoutat divákovu pozornost. Často pomocí neonových trubic píšou slova (např. Joseph Kosuth), jimiž vyjadřují své postoje nebo jen popisují skutečnost. Já se rozhodla neonovou trubicí použít, aby symbolicky rámovala celou mou práci. Červené světlo neonu symbolizuje červené světlo, které používáme při vyvolávání fotografií, které jako jediné prožitky a vzpomínky nemaže. Tedy alespoň z fotografického papíru ne.

3.2 Proces tvorby

Když jsem posbírala materiály, které se týkaly jak samotné reflexe fotografie, tak i podtématu, kterým je Alzheimerova nemoc, začala jsem tvořit. Bylo pro mě důležité, abych pomocí fotografií byla schopná divákovi ukázat, jaké změny se pacientovi odehrávají v těle v průběhu nemoci. Věděla jsem, že fotografie musí být abstraktní, ale při tom divákovi dávat smysl. V průběhu Alzheimerovy nemoci mozek vypadá, že „vysychá“, protože kvůli shlukujícím se chorobným bílkovinám v něm ubývají mozkové buňky a tím tvoří „díry“. Fotografovala jsem různé materiály napojené na sebe. Jeden z materiálů je záclona, u které

⁸ LEGG T.J. Abstract thinking: What it is, Why we need it, and When to Rein it in, Healthline 2019 [cit. 10.3.2021]. Dostupné z: <https://www.healthline.com/health/abstract-thinking>

jsem jednu část namočila, aby získala jiný odlesk. Dalším materiálem je igelit, který má černou barvu, a tak velice zajímavě odráží světlo a samo světlo potom tvoří na igelitu zvláštní struktury. Od tvorby mé bakalářské práce mi zůstává fascinace knihou „Úcta ke světlu“ od Svena Nikvista. Nikvist byl švédský kameraman, kterého obdivovala spousta známých režisérů. Pomohl mi pochopit a uchytit teorii světla. Teď jsem si představila, že pomocí látek a dalších materiálů vytvářím krajinu, kterou jsem potom nasvítla a vyfotografovala.

Způsob „vytváření krajiny“ jsem použila i při kódování videa vln, i když u této části díla jsem věděla přesně, jak má výsledek vypadat. Četla jsem články o tom, že mozkové vlny zdravého spícího člověka jsou stejné jako u bdělého pacienta s Alzheimerovou nemocí. A tak jsem je chtěla vyobrazit v díle. Vlny jsou naprogramované v programu „Processing“, se kterým jsem pracovala na stážích v zahraničí (Dánsko, Portugalsko). V tomto programu se používá velice podobný programovací jazyk jako je například Java.

Dílo jsem propojila malbami, které jsou vytvořené tak, aby ladily s fotografiemi, ukazovaly stejnou věc, ale jiným stylem. Barvy, které jsem používala byly namíchaný podle barev již hotových abstraktních fotografií. Každou barvu jsem nalila zvlášť do kelímků a postupně je lila na plátno. Na plátno, které má podobnou strukturu jako materiály z fotografií. Barvy jsem nanášela tak, aby odpovídaly vyobrazení postupného odumírání mozkových buněk a také mozkovým vlnám. Potom jsem obrazy vyfotila a některé následně dotvořila v postprodukcii.

Další fotografie jsem tvořila pomocí mikroskopu. Nebylo důležité, co mikroskopem pozoruji, ale právě ta skutečnost, že něco pozoruji, a netuším, co to reálně je. Stejně jako u Alzheimerovy nemoci – lékaři a vědci vidí klinický obraz nemoci, ztrátu mozkových činností pacienta, znají strukturální změny na mozku způsobené nemocí, ale dál neví, jak pacienty vyléčit.

Pořád mi ale něco chybělo! Tím chybějícím se stal můj projekt, který jsem nazvala „Meraki⁹“ [may-rah-kee] (viz moje stejnojmenná kniha, která je součástí prezentace). Prohlížela jsem tisky svých fotografií, přemýšlela o názorech Neila Postmana a Umberta Ecce, hlavou mi

⁹ Meraki je slovo pocházející z řečtiny a znamená: dělat něco duší, s kreativitou a/nebo láskou; když vkládáš něco ze sebe do toho, co vytváříš.

běžely informace o Alzheimerově nemoci. Viděli by pacienti s Alzheimerovou nemocí v mých fotografiích něco víc než jen šedé skvrny? Co to zkusit? Moje maminka pracuje na gerontopsychiatrickém oddělení v Psychiatrické nemocnici v Dobřanech. Umožnila mi s fotografiemi oslovit pacienty na jejím oddělení. Tak vznikly obrazy, které jsou kombinací mých fotografií a kreseb pacientů, podpořených jejich fantazií.

Poslední částí mé diplomové práce je červený, neonový kruh, který má shrnout celé dílo.

4. Popis díla; Technologická specifika; Přínos práce pro daný obor

4.1 Popis díla

Mé dílo má stimulovat divákovu fantazii. Zvolila jsem abstraktní fotografii, abych přinutila diváka se na chvíli zastavit, nechat na sebe dílo působit, hledat v něm tvary, objekty, procítit ho, vnímat vlastní emoce. Dílem se prolínají linie fotografie, dalších médií a Alzheimerovy nemoci.

Naprogramované video znázorňuje mozkové vlny, které jsou u pacientů s Alzheimerovou nemocí pomalejší než u zdravého člověka. Zdravý člověk má podobně pomalé mozkové vlny jen ve spánku. Video je vytvořené kódem, digitálním jazykem. Neil Postman říká, že fotografie/obraz ukazuje svět jako objekt, ale jazyk ho ukazuje jako myšlenku. A já ukazuji přetvoření jazyka do obrazu – videa.

Abstraktní fotografie jsem předložila pacientům s demencí u Alzheimerovy nemoci. Netušila jsem, zda v nich budou schopni vidět něco víc než jen šedé skvrny. Jejich přijetí mých fotografií mě dojalo. Našli si „tu svoji“, tu, která jim byla nejbližší, která jim asociovala něco známého, která probudila jejich fantazii. S až dětskou hravostí použili barvy a dotvořili fotografie do finálního díla (viz kniha „Meraki“).

Dokázali, že fotografie stimulují fantazii i u lidí s onemocněním mozku, kteří už mnohdy nejsou schopni porozumět mluvenému slovu nebo ho záhy zapomínají. Pohled na obrázek jim uchovává pozitivní emoci, kterou prožili při jeho dotváření. Pomohli mi vyvrátit myšlenku Neila Postmana (viz výše). Obrazy v knize jsou společným dílem mým a pacientů s demencí u Alzheimerovy nemoci mírného až pokročilého stupně. V mých abstraktních fotografiích objevili tvary, které dotvářeli pomocí barev. Při kreslení vzpomínali na svoje mládí, na výlety s rodinou, na práci, které se věnovali. Zároveň nadšeně tvořili a já viděla až hravou radost v jejich tvářích. Oči jim zářily, s pýchou se dívali na svoje dílo.

Komentáře pacientů z gerontopsychiatrického oddělení k jednotlivým jimi dotvářeným fotografiím jsou v tabulce 1 (viz i kniha „Meraki“):

Tabulka 1 Charakteristiky pacientů s demencí u Alzheimerovy nemoci a jejich komentáře k dotvářeným obrazům.

Charakteristika pacienta	Komentář k obrazu
Paní Š., 87 let, středně těžká AD	„Tady mi to připomíná jezero, tady krajinu kolem... tady stromy okolo... a ještě další stromy tady dělám.. Tady ještě jezírko jsem nakreslila. ‚U jezera‘ bych to pojmenovala“.
Pan K., 73 let, středně těžká AD	„Tady vidím jako kopec zasněžený. Nad tím je hora hodně skalnatá se sněhovými jazyky. Tady obtáhnu ten kopec a tu horu ještě. Tady by mohl být vodopád, ale barevně ho dělat nebudu, je to lepší černobílé. Jmenovat se to může ‚Ledová stěna a hornatý výstupek‘.“
Paní K., 72 let, mírná AD	„Ten se mi líbí. Tady vidím podobiznu. Jako obličej... tady je pusa... červenou pusu udělám a velký nos a tady ucho. Tady vlasy, takové naježené. Tady dole je červená přezka na kalhotách. Tady má prsa. Jmenovat by se to mohlo „Spokojená paní“... a nebo ne ... ‚Dáma hledí do dále‘. Ale ještě něco tady vidím, další obličej, takový červený dědek to je. Tady má nahoře vlasy, obličej takový na stranu. Název bych nechala ‚Dáma hledí do dále‘.“
Paní K., 72 let, mírná AD	„Tenhle se mi líbí. Tady vidím ptáčka a tady dole řeku. Tady vidím takovou boudičku a tady bude studánka... kameny ještě takhle přidám. Ještě ptáčka.. třeba žlutý zobáček udělám. Název to může mít ‚Ptáček u studánky‘.“
	„Tady v tom vidím ouška kočky, tak k tomu dodělám tělo. No je to taková naježená kočka. Ještě dokreslím miskou se žrádlem a nějaké jídlo do toho... granule jsem tam nakreslila. Jmenovat se to bude ‚Kočka u žrádla‘.“

Paní F., 72 let, mírná AD	„Tady ten se mi asi líbí nejvíce. Tady vidím obrys zvířete a tady další. Je to takový shluk zvířat. Tady vidím uši a tady ještě jedno a tady napravo to zase vypadá jako zakroucené vousky. Ty vousky se mi moc líbí. Mohly by být barevné. Nakonec je to jako obrys koně. Nazvala bych to ‚Kůň‘... nebo ‚Vánoční kůň‘ kvůli tomu, jak je vedle to jehličí.“
Paní F., 69 let, pokročilá AD	<p>„Já si vyberu tohle. Tady je strom a tady je ptáček. To si teď vymaluji. Tady je ryba a tady je voda. Ještě hnízdo, ale nemám správnou barvu. Vezmu tedy tuto slámovou. Nějak by to chtělo zkombinovat. Jmenovat se to bude ‚Ptačí hnízdo‘.“</p> <p>„Tady na tom vidím jako řeku. Tady je ryba, asi pstruh. Udělám mu šupiny. Tady je ještě jeden pstruh. Je to taková rodinka pstruhů. Název bych tomu dala ‚Ryby‘.“</p> <p>„Vyberu si třeba tenhle. Tohle je jako dřevo, jako strom. Tady může být hnízdo. Tady to vypadá zase jako voda, takový bublavý potůček. Tady ještě vidím rybu. Může to být pstruh, udělám ho hnědého. Jmenovat se to může ‚Ptačí hnízdo‘. Ještě obloha je tady nahoře, plují tam mraky. Ty mraky tam ještě dodělám.“</p> <p>„Tenhle bych chtěla. Tady vidím kachnu a tady vodu. Žlutou kachnu tady vidím... tady zase voda může být... A nebo jako sníh to vypadá, ale to by tam nebyla kachna v zimě. Tady to je jako hora, skály... a tady ještě vodopád může být. Název by to mohlo mít ‚Vodopád‘.“</p>
Paní K., 87 let, středně těžká AD	„Tenhle je pěkný. Připomíná mi to vodu. Tady je jako řeka a v ní je kamení. Tady nahoře mi to zase připomíná trávu na břehu. Pojmenovala bych to ‚Vodní dílo‘.“
Paní H., 85 let, mírná AD	„Tady na tom vidím obličej, tady nos a tady bradu a oko tady, tady vlasy dozadu. Ale ten nos je takový ostrý, to bude chlap, tak mu

	udělám mikádo z těch vlasů. Pojmenovat to můžu ‚Muž v běhu‘, jak za ním vlají ty vlasy a ten krk má napnutý dopředu."
Paní H., 91 let, středně těžká AD	„Je to let ptáků, když opouští moře. O tom se musí přemýšlet. K tomu nejde dát nic tvrdého jako třeba kolo nebo tak. Je to ‚Let bouřňáků‘. Je to fantazie. Mohlo by se to jmenovat i ‚Vstříc světu‘.“

Poznámka: AD = Alzheimerova demence, demence u Alzheimerovy nemoci

Co se týče vlastní instalace, tak dvě fotografie jsou vytištěné na fotografické plátno velkého rozměru a pověšeny. Mezi nimi jsou další vybrané fotografie vytištěné již v menším formátu na fotografický papír. Součástí je videoprojekce.

Neonový kruh znázorňuje život, který lidé, a nejen ti s Alzheimerovou nemocí, žijí. Velká část života je prožita „normálně“, v barvě, světle, jasů. Ale přijde moment, kdy začnou hasnout prožitky, vzpomínky, kdy zhasne život. Je objektem, který je jednoduchý a celé téma shrnuje na jedno místo. Je nalepený v necelém kruhu na stěně.

4.2 Technologická specifika

Pro svoji práci jsem používala více druhů médií. Pro fotografie jsem potřebovala dobré rozlišení fotoaparátu a také dobrou světelnost objektivu, kvůli následné postprodukci programy Adobe Photoshop a Illustrator. Pro fotografování jsem používala digitální techniku, konkrétně zrcadlové digitální fotoaparáty Canon EOS 5D Mark II a Canon EOS 77D. Hlavní objektiv, který má skvělou světelnost, byl Canon 50 mm se světelností 1.4. Ten jsem používala i na vyfocení vzorků pod mikroskopem. Mikroskop je značky Schutz ze začátku 20. století.

Pro programování videa jsem používala program Processing, který je určen hlavně pro tvorbu digitálního umění, a MacBook Pro. Při práci s pacienty s Alzheimerovou nemocí jsem použila svoje vytištěné fotografie ve formátu A3 a barvy (obličejové barvy Amos a soupravu olejových uměleckých kříd Gioconda, KOH-I-NOOR).

Velké fotografie jsou vytištěné na plátno s texturou. Textura plátna připomíná texturu původních materiálů, které jsou na fotografii vyobrazené. Zbytek fotografií je vytištěn na papíře značky SIHL (Textured Matt Cotton Paper 320). Tento strukturovaný matný papír jsem vybrala ze stejného důvodu jako plátno.

Červený neonový kruh je vytvořen z plastového neonového pásu. Neonové pásy jsou hmotností lehčí a je snadnější je umístit na stěnu nebo kteroukoliv podložku.

4.3 Přínos práce pro daný obor (Závěr)

Současná fotografie funguje v různých variantách a podobách. Je umělecká i technická. Může sloužit jako pomůcka k terapii. Fotografie už nehledá specifičnost.

Myslím si, že bychom jako fotografové měli více ukazovat svět jiných oborů. Obzvláště v době „covidové“ byla řada náročných problémů odsunuta do pozadí. Jedním z úkolů fotografie a médií jako takových je ukazovat různé společenské problémy, upozorňovat na ně. A o to se ve svém díle snažím.

Moje diplomová práce ukázala ale i další fenomén – možnost zařadit abstraktní fotografii mezi aktivační techniky, užívané při práci (nejen) s pacienty s Alzheimerovou nemocí. Pilotní projekt dokázal, že i člověk s vyšším stupněm demence má zachovalou fantazii, že vlastní dotváření abstrakcí u něj vyvolává pozitivní emoce a vzpomínky. Do budoucna plánuji širší využití objevené techniky pro aktivaci pacientů s demencí, ale i seniorů obecně.

5. Seznam použitých zdrojů

5.1 Knižní a periodická literatura

1. HORÁČEK, Jiří, Ladislav KESNER, Cyril HÖSCHL a Filip ŠPANIEL. Mozek a jeho člověk & mysl a její nemoc. Praha: Galén, [2016]. ISBN 978-80-7492-283-1.
2. NYKVIST, S., FORSLUND, B. Úcta ke světlu: o filmu a lidech v rozhovorech s Bengtem Forslundem. Praha: Paseka, 1999. ISBN 80-7185-268-6.
3. COTTON, C. The Photograph as Contemporary Art. Third edition. Londýn, Thames Huston, 2014. ISBN 978-0-500-20418-4.
4. ANG, T. Fotografie, Velké obrazové dějiny. Londýn, Universum, 2015. ISBN 978-80-242-5018-2.
5. COTTON, Charlotte. The Photograph as Contemporary Art. Third edition. Londýn, Thames Huston, 2014, ISBN 978-0-500-20418-4
6. CAMPANY, David. Art and Photography. Londýn: Phaidon, 2003. ISBN 978-0714863924.
7. CÍSAŘ, Karel. Co je to fotografie? Praha: Herrmann a synové, 2004. ISBN 80-239-5169-6.

5.2 Internetové zdroje

1. ZAKIA R. Photographic Psychology: Image and Psyche. True Center publishing. 2013 [30.3.2021]. Dostupné z: <http://truecenterpublishing.com/>
2. ČTK. Umberto Eco: Kamery a fotoaparáty nás připravují o prožitky. Týden 2012 [13.2.2021]. Dostupné z: https://www.tyden.cz/rubriky/kultura/umberto-eco-kamery-a-fotoaparaty-nas-pripravuji-o-prozitky_242204.html?showTab=nejctenejsi-7
3. HEDIN M. Mid- to Late-Life Increases in Marker of Chronic Inflammation Tied to Dementia. Hopkins Medicine 2018 [10.4.2021] Dostupné z: <https://www.hopkinsmedicine.org/news/newsroom/news-releases/mid--to-late-life-increases-in-marker-of-chronic-inflammation-tied-to-dementia>

4. PEARCE STEVENS A. Learning Rewires the Brain. Science News For Students 2014 [10.4.2021] Dostupné z: <https://www.sciencenewsforstudents.org/article/learning-rewires-brain>
5. HÁNA L. Mindfulness: Vědomě tady a teď. Grow Job 2016 [10.3.2021] Dostupné z: <https://www.growjob.com/clanky-personal/mindfulness/>
6. ČALS. Alzheimerova choroba. Alzheimer 2015 [10.3.2021] Dostupné z: <http://www.alzheimer.cz/alzheimerova-choroba/>
7. KUKAL J. Využití Spektrální Analýzy EEG k diagnostice Alzheimerovy choroby. ČVUT 2016 [1.4.2021] Dostupné z: https://dspace.cvut.cz/bitstream/handle/10467/64734/F3-DP-2016-Tylova-Nada-tylova_dp_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y
8. The Museum of Modern Art. The MoMA Alzheimer`s Project. MoMA 2019 [5.4.2021] Dostupné z: <https://www.moma.org/momaorg/shared/pdfs/docs/learn/GuideforMuseums.pdf>
9. MCKEEHAN N. Meditation – its effect on cognition and general well-being, AlzDiscovery 2020 [10.3.2021]. Dostupné z: <https://www.alzdiscovery.org/cognitive-vitality/blog/meditation-its-effect-on-cognition-and-general-well-being>
10. CLASEN N. Artsy: When Richard Prince stole the Marlboro man. MB Photo 2018 [30.3.2021] Dostupné z: <https://www.mbphoto.com/news/215/>
11. MOORE C. Translating the Untranslatable, NPR 2005 [20.4.2021] Dostupné z: <https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=4457805&t=1619385167033>
12. EKLUND D. Photography on Photography: Reflections on the Medium since 1960. MET Museum 2018 [15.3.2021] Dostupné z: <https://www.metmuseum.org/press/exhibitions/2008/photography-on-photography--reflections-on-the-medium-since-1960>

13. TYLOVA N. Využití spektrální analýzy EEG k diagnostice Alzheimerovy choroby. ČVUT 2016 [10.4.2021] Dostupné z:
https://dspace.cvut.cz/bitstream/handle/10467/64734/F3-DP-2016-Tylova-Nada-tylova_dp_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y

6. Resumé

Reflection on the photographic media

This thesis is about photography overlapping other media and realizing that contemporary photography exists in many different forms. It can be technical, artistic or it can help in therapy. Photography doesn't need to be specific anymore.

Neil Postman has written a book called "Amusing Ourselves to Death". Postman compares photography and language. He says that language describes the world as an idea and photography describes the world as an object. Umberto Eco on the other hand said taking photos takes the experience and memories from people. I wanted to prove that my opinion is different. I took about 10 abstract photographs and brought them to psychogeriatric ward of Psychiatric hospital in Dobrany. I had the patients do whatever they want with those photos during their art therapy session. They could draw, paint, talk... I had no idea what the outcome is going to be because these people suffer with Alzheimer's disease. Alzheimer's disease has exactly the symptoms that Eco described. These people have memory loss, they forget how to do everyday things. They lose all the experience from life. Despite all of this they were able to see magical things in my photographs and they drew them in. They were talking about their past and what they were doing when they were younger - this was such an achievement for the therapy session and for my thesis. I put all these creations with descriptions in a little book and made an installation where I combine my and their works.

My thesis also includes a glowing red neon incomplete ring. This ring symbolizes life with Alzheimer's disease and my whole project. We use red light while we are working with analog photographs. Red light doesn't erase the "memories" on those photographs.

Last thing in my thesis is a video of black and white waves. I used a digital language (java) to make this video. Neil Postman had a strict line in his head between a photograph/picture and language/text. I created an image using digital language/text.

During these "covid" times it's important to remember all those other problems there are in the world. And we as photographers can help by showing them to the public.

7. Seznam příloh

Obr. 1 – Andy Warhol, Self Portrait

Obr. 2 – William Anastasi, Nine Polaroid Photographs of a Mirror

Obr. 3 – Inspirační zdroj – Adam Fuss

Obr. 4 – Nepoužitá fotografie

Obr. 5 – Nepoužitá fotografie

Obr. 6 – Nepoužitá fotografie

Obr. 7 – Nepoužitá fotografie

Obr. 8 – Nepoužitá fotografie

Obr. 9 – Nepoužitá fotografie

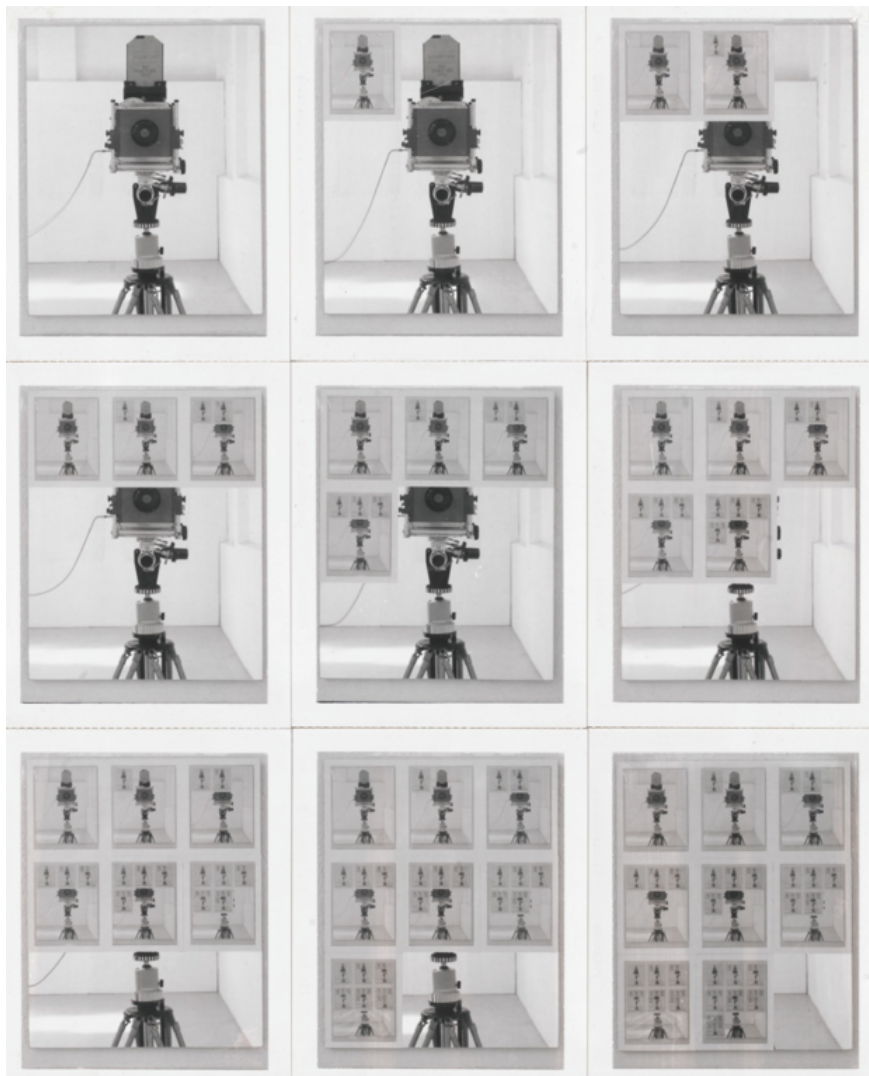
Obrázek 1

Andy Warhol, *Self Portrait*, 1964; <https://www.kingandmcgaw.com/>.

Obrázek 2

William Anastasi, *Nine Polaroid Photographs of a Mirror*, 1967, 53.7 × 46 × 5.7 cm, Polaroid.

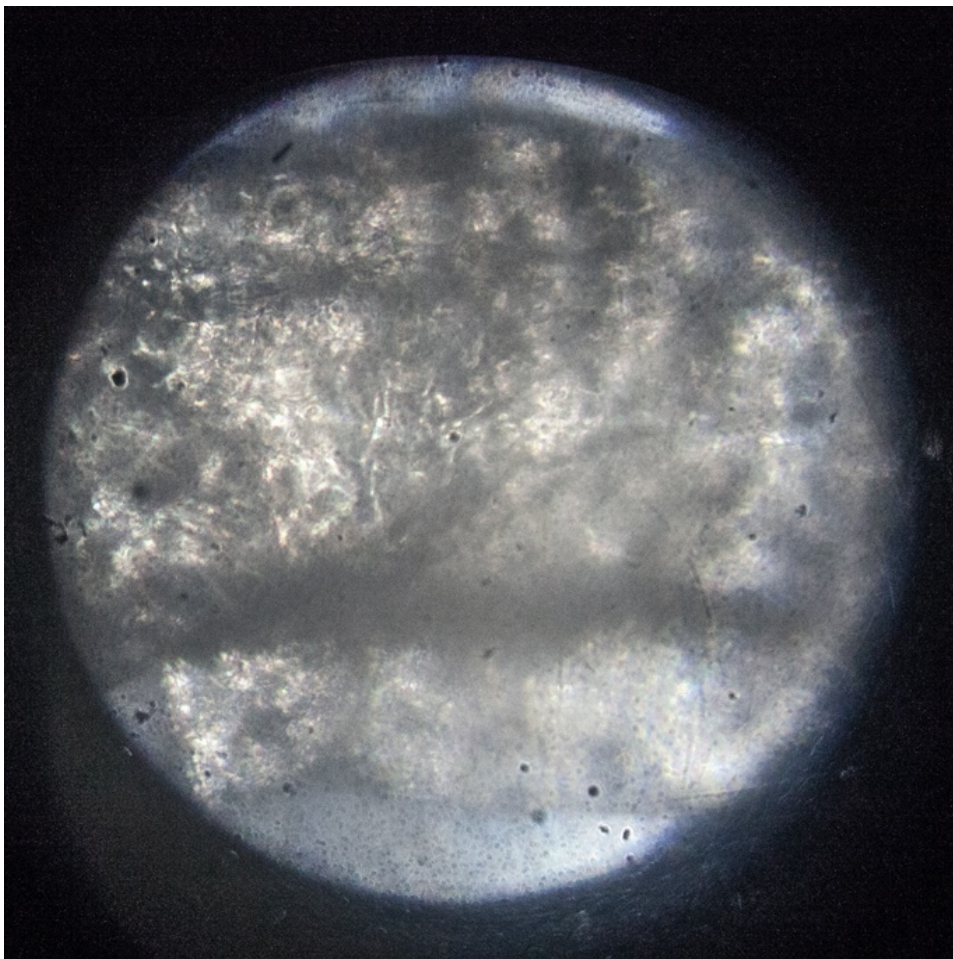
Obrázek 3

Adam Fuss, 1988, Not on view, stříbrná želatina, 169.5 x 129.5 cm, Velká Británie.

Obrázek 4

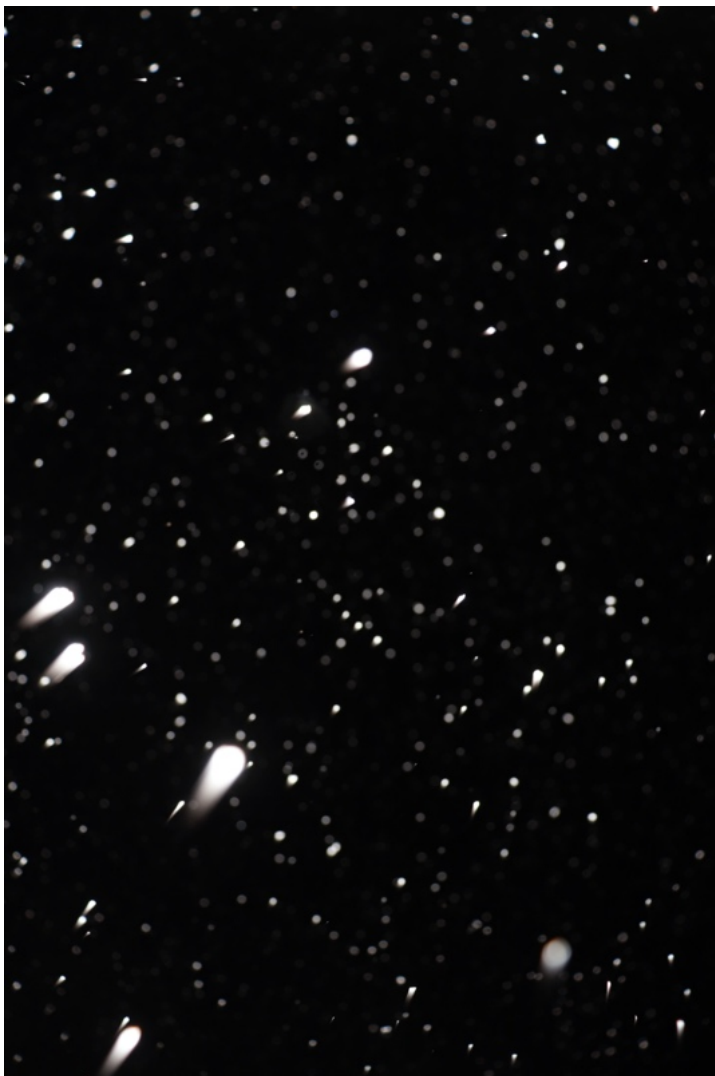
Nepoužitá fotografie.

Vlastní fotografie

Obrázek 5

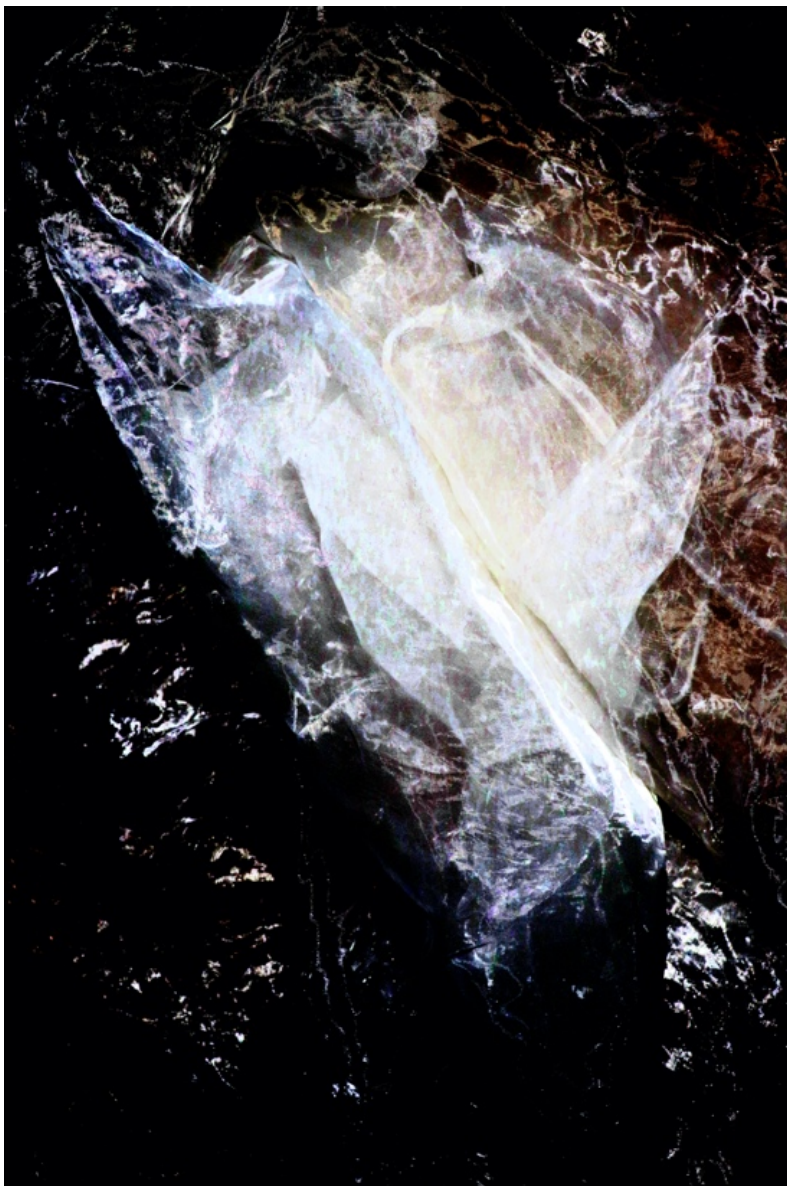
Nepoužitá fotografie.

Vlastní fotografie

Obrázek 6

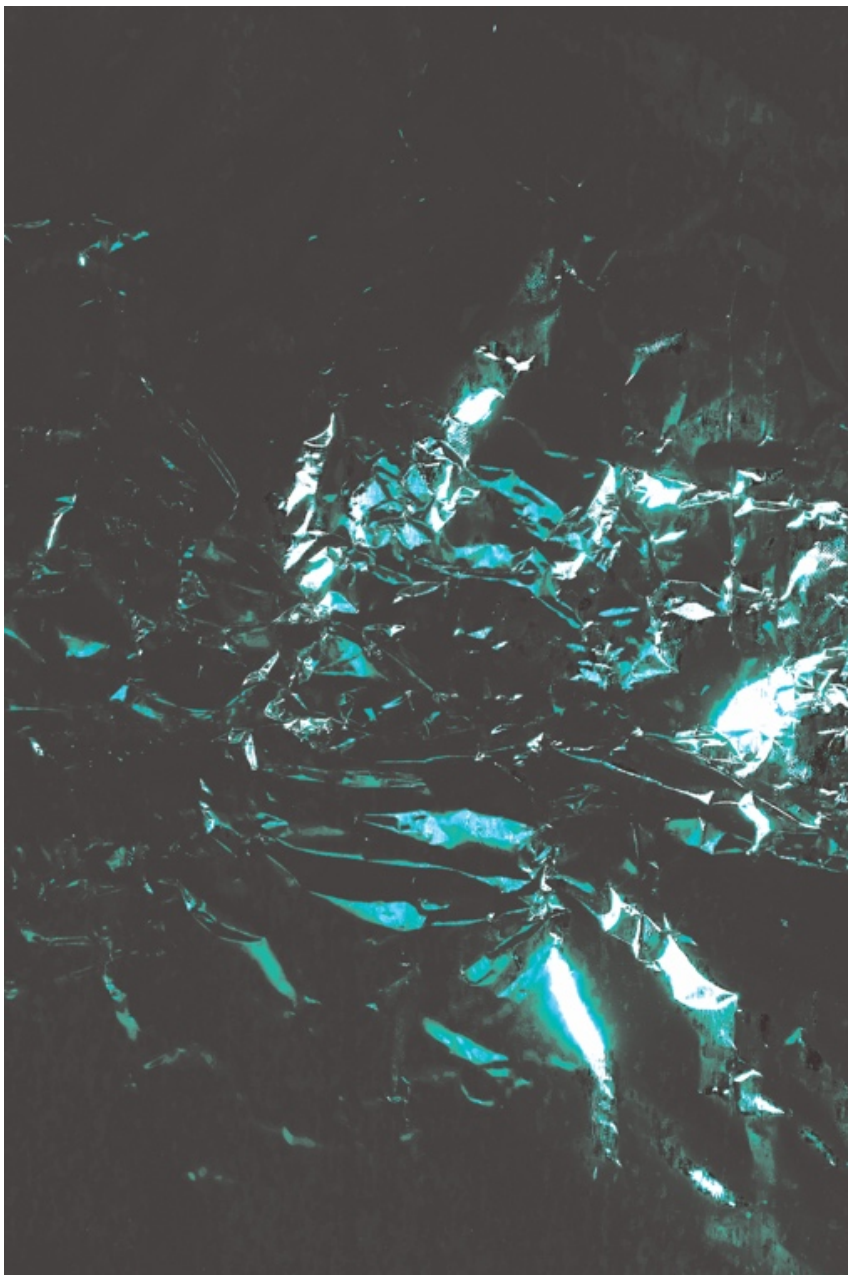
Nepoužitá fotografie.

Vlastní fotografie

Obrázek 7

Nepoužitá fotografie.

Vlastní fotografie

Obrázek 8

Nepoužitá fotografie.

Vlastní fotografie

Obrázek 9

Nepoužitá fotografie.

Vlastní fotografie